Hety numar „Chr. Dumki“ z dadatkam „ZORKA“

№ 27 (175) Vilnia, 1 kastryčnika 1938 h. Hod XI.

Chryścijanskaja DUMKA

BIEŁARUSKI ČASAPIS — VYCHODZIĆ TRY RAZY U MIESIAC

№ 26 (174) „Chryścijanskaj Dumki” Vilenskimi administracyjnymi uładami skanfiskavany.

AD. STANKIEVIČ

Biełaruski Chryścijanski Ruch

Histaryčny narys.

RAZDZIEŁ VIII. 25)

Abnaŭleńnie BChD i ŭhłybleńnie pracy.

(1925—1930).

§ 6. — BChD i Biełarusy ŭhadoŭcy.

BChD, baroniačy svaju biełaruskuju niezaležnickuju ideolohiju, prymušana była barocca nia tolki z kamunistami, nia tolki z kamunizujučymi Biełarusami, nia tolki z polskim nacyjanalizmam, ale tak-ža i z biełaruskimi ŭhadoŭcami. Baraćba BChD z hetymi ŭhadoŭcami zvodziłasia da samaabarony i da ŭtrymańnia svaich pazycyjaŭ i svajej biełaruskaj niezaležnaj dumki.

Cikava adciemić, što hetyja biełaruskija ŭhadoŭcy nikoli nie pradstaŭlali ideovaha kirunku, a byli heta pieravažna ludzi, što z matyvaŭ praktyčnych pravodzili palitykanstva z metaj asłablańnia i raźbivańnia biełaruskich niezaležnych hramadzkich kirunkaŭ. Hetym charaktaram biełaruskich uhadoŭcaŭ i tłumačycca taja zaŭziataja ich baraćba, tyja časam prosta niačuvanyja ich napadki na BChD i na jaje niezaležnuju palityku i na ŭsiu jaje kulturnuju i hramadzkuju pracu.

Viedama, uhodnictva nia treba miašać z polonofilstvam ideovym. Polonofilstva ŭ biełaruskim adradženskim ruchu maje svaju davoli cikavuju historyju.

Pačatki polonofilstva siahajuć dzieviaćsotych hadoŭ našaha staleććia, kali naradžałasia „Bieł. Revalucyjnaja“, a paśla „Sacyjalistyčnaja Hramada“ ŭ 1902 h. „Hramada“ heta ŭžo była polonofilskaj u tym sensie, što i paŭstała jana i paśla isnavała ŭ mnohim čym dziakujučy padtrymańniu jaje z boku polskich sacyjalistych. Polonofilstva heta było sapraŭdy ščyrym i pryhožym, bo ažyŭlała jaho supolnaja dla Biełarusaŭ i Palakoŭ ideja baraćby z rasiejskaj carskaj niavolaj.

Kali-ž pryjšli novyja časy i carski tron revalucyjaj byŭ pieraviernuty, i kali paŭstała niezaležnaja Polšča, henaje biełaruskaje polonofistva adžyło ŭznoŭ, ale ŭžo ciapier pačało jano pryjmać formy biazidejnaha ŭhodnictva. Jašče ŭ 1919—1921 h. bie-

Беларускім сялянам патрэбны: асьвета — агульная й фаховая, зямельная рэформа, коопэрацыя.

„Самапомач“ (№ 9) у арт. „Хрысьціянская фірма“, пішучы аб справе так званага „ународовеня“ гандлю між іншым кажа:

— 1. у Вільні „фалянгісты“, а ў Лідзе озонаўцы разнасілі свае лістоўкі (газэты). Дайшло пасьля да вулічных боек паміж жыдамі і няжыдамі. Характэрна пры гэтым, што калі ў Лідзе 31.8 сёл. дзьве кабеты не хацелі гэтых лістовак прыймаць, дык озонаўцы пабілі іх, а самі пусьціліся наўцекі. Паліцыя аднак іх злавіла.

2. У першых днях верасьня Віленская паліцыя арыштавала аж трох за раз эндэцкіх дзеячоў (адзін з іх — сэкрэтар эндэцкае — Stronnictwo Narodowe — партыі ў Зьвярынцы). Газэты пішуць, што арыштаваным закідаецца шантажаваньне жыдоўскіх крамаў; арыштаваныя абыходзілі жыдоўскія крамы і, пагражаючы быцьцам пабіцьцём вакон і разграбленьнем крамаў, дамагаліся выкупу грашмі.

3. Ведама, да якіх дзікіх сцэнаў у адносінах да тыхжа жыдоў даходзіла ў Астраўцы пад Вільняй, у Шумску, у Мэйшаголе ды ў шмат іншых мясцох, дзе загнезьдзілася эндэцкая партыя.

4. У Лаварышках пад Вільняй у канцы мін. месяца адбывалася кананічная візытацыя мясцовай каталіцкай парахвіі. Падчас калі арцыбіскуп выконываў усе касьцельныя цэрэмоніі, калі прыезны

łaruskaja palityka, što apirałasia na Polšč, mieła niamała ideovaści i mahła nazyvacca polonofistvam. Ale paźniej vyradziłasia ŭ zvyčajnaje lakajskaje ŭhodnictva.

Kali ŭ pačatku 1922 h. pravodzilisia vybary ŭ Vilenski Sojm, znajšłasia i biełaruskaja ŭhodnickaja hrupa, jakaja vydavała tady navat bieł. hazetu „Jednaść“.

U 1922 h. nastupili vybary ŭ Polski Sojm i dali Biełarusam vialikuju pieramohu. Biełaruskaja praca zakipieła. Narodnyja masy zavarušylisia. Urešcie ŭ 1924 h. paŭstała „Hramada“, jakaja ruch u biełaruskich masach daviała da niabyvałych raźmieraŭ. Pajavilisia na arenie novyja siarod Biełarusaŭ uhadoŭcy, zadańniem jakich było asłablać dziejnaść „Hramady“ i Biełaruskaj Chryśc. Demakracyi, a takža adnačasna raźvivać u Biełarusaŭ uhodlivaść. Hrupa heta pracavała ŭ 1926 i 27 h., vydajučy hazetu „Biełaruskaje Słova“.

„Hramada“ ŭrešcie była złamana. Sojm kančaŭsia. Prychodzili vybary. Uznoŭ patrebnyja byli biełaruskija ŭhadoŭcy. U 1927 i 28 h. hetkija Biełarusy sapraŭdy vychodziać na arenu i vydajuć „Biełaruski Dzień“.

U tym-ža 1928 h. prad vybarami paŭstała takža ŭhadovaja „Sialanskaja Partyja“. Vydavała jana hazetu „Narod“ i pratryvała da 1930 h.

U 1930 h. paŭstaje novaje biełaruskaje ŭhodnictva, tak zvanaje sanacyjnaje, padšytaje śpiarša pad „Hramadu“ i majučaje na mecie pradusim asłablać i likvidavać reštki jaje. Heta najnaviejšaje ŭ Biełarusaŭ ŭhodnictva isnavała pad nazovaj bieł.-polskaj sanacyi. Hrupa heta ŭ 1930 h. vydavała časapis „Napierad“ i „Narodny Zvon“, u 1931—2 h. —„Biełaruski Zvon“, a paśla vydavała „Rodny Kraj“, spynieny ŭ lutym 1936 h.

Padaju tut choć u duža karotkich słovach hetyja ŭvahi z historyi ŭhodnickich biełaruska-polskich adnosinaŭ, kab pakazać, što jany pieravažna nasili charaktar słužbovy i byli škodnyja narmalnym i dastojnym adnosinam miž biełaruskim i polskim narodami.

Voś-ža hetyja biełaruskija ŭhadoŭcy, pačynajučy ad 1922 h. viali ŭ palitycy samuju rašučuju baraćbu z BChD. Jasna heta vidać z ich vyšej vyličanych hazet. Ale nie dramali jany tak-ža i na nivie kulturnaj. Barolisia jany z usiakimi kulturnymi pačynańniami BChD, dziela kankurencyi z jakimi za-

прамоўца гаварыў аб мэтах і заданьнях Каталіцкай Акцыі, мясцовыя і прыездныя эндэкі ўсім насільна растыцківалі свае палітычныя лістоўкі, а пасьля пікетавалі жыдоўскія крамы (ня пускалі ў гэтыя крамы людзей).—І што дзіўнога, калі пры гэткіх варунках

5. адзін віленскі жыдоўскі гандляр, ня могучы заманіваць да сябе людзей надпісам „хрысьціянская фірма", уздабыўся на помысл выставіць у сваім акне хрысьціянскі абраз Маці Божай?

Усё гэта, паўтараем, незапярэчаныя факты, узятыя з Віленскіх штодзенных газэт. Паказваюць яны, што:

1. Усе стараньні „ународовеня", накіраваныя на выключную карысьць самых толькі няжыдоўскіх крамнікаў

2. Усе іншыя кругі насельніцтва Краю, а перад усім сялянства, з гэтай нагонкі ня маюць ніякай карысьці, а наадварот, церпяць шкоду, бо: *а*) плацяць у няжыдоўскіх крамах (*хрысьціянскімі* назваць іх ня можам!) часта даражэй як у жыдоўскіх, *б*) успамагаюць ужо існуючую і штучна твораць новую, тымбольш непрадуктыўную, касту пасярэднікаў-гандляроў і *в*) адварочваюць увагу ад паправы магчымай толькі пры помачы праўдзіванезалежнай коопэрацыі;

3. На ўслугах маламястэчкавых і гарадзкіх крамнікаў стаяць і бароняць іх польскія эндэкі ўсякай масьці і озонаўцы і, што можа тут для нас найважнейшае, безцэрэмоніяльна **ўпрагаюць у службу сабе хрысьціянства**, аграбаючы за гэта незаслужаныя карысьці.

У вакне кожнай блізу прыватнай няжыдоўскай крамы вісіць прыманка ў форме таблічкі з надпісам „Firma chrześcijańska", (ці нешта падобнае), за каторай можа хавацца як-жа нехрысьціянская(!) прагнасьць нажывы

Ня нашым заданьнем ёсьць бараніць само хрысьціянства ад пагрозы скажэньня. Затое з усей станоўчасьцю мусім сказаць, што заганяньне сялян у крамы „хрысьціянскія" ёсьць найчасьцей надужываньнем добрай веры гэтых сялян у гандлёвай разыгрыўцы паміж чужымі ім крамнікамі, як жыдоўскімі, так і няжыдоўскімі...

Мы вельмі шчыра вітаем самую думку навучэньня нашага чалавека пагандлёваму думаць і паступаць, але рашуча кажам, што сам спосаб дагэтуляшні ёсьць кепскі. Што-ж датыча нашых сялян, дык ім патрэбны перад усім: асьвета — агульная і фахова-земляробская Тады самі яны зразумеюць, што для дабрабыту іхняга патрэбна справядлівая зямельная рэформа, патрэбна не павялічэньне лічбы крамнікаў, а наадварот, паменшаньне яе на карысьць добра сарганізаванай коопэрацыі. Пакуль-жа існуе гандаль ці промысел прыватны, асабліва чужы, дык месца селяніна там, дзе гэта яму выгадней.—

---

kładajučy svaje asobnyja arhanizacyi. Kulturna-aśvietnaj arhanizacyjaj, u jakoj hurtavalisia ŭsie bieł. nacyjanalnyja elementy, u tym liku i chadeki, ad 1926 h. byŭ Bieł. Inst. Hasp. i Kultury. Dziela razvału jaho pracy ŭhadoŭcy zakładali svaje ŭłasnyja.

U žniŭni 1930 h. paŭstaje ŭ Vilni „Centralny Sajuz Bieł. Kulturna-Praśvietnych i Haspadarčych arhanizacyjaŭ i instytucyjaŭ", a faktyčna „Centralny Sajuz" byŭšych „pavadyroŭ-kankurentaŭ" „Hramady", a paśla ŭžo biełaruska-polskich sanataraŭ, metaj jakich: dalejšaja kankurencyja z usimi prajavami biełaruskaha žyćcia. I sapraŭdy, „Centralny Sajuz" „dastojna" kankuravaŭ i z biełaruskaj palitykaj (vybary) i z biełaruskaj škołaj (Vuč. Seminaryja, Himnazii) i z biełaruskim arhanizacyjnym žyćciym bieł. studenckaj moładzi (Skarynija) i h. d.[1])

Urešcie biełaruski palitykanski ŭhodnicki kirunak žyćcio svajo skončyŭ. Zajeli jaho samalubstva, biazidejnaść i adsutnaść palityčnaj ideolohii, jakija zajadajuć kožnuju hramadzkuju rabotu. Pryčynaj da ŭpadku pasłužyła ŭzajemnaja kałatnia na hruncie pieravažna hrašovym, jakaja, skončyłasia histaryčnaj vartaści hramadzkim pracesam, jaki ciahnuŭsia paŭtara hodu. Prysud nastupiŭ 14.XI.35. Voś jon:

Sud u składzie:

Superarbitr — Branisłaŭ Kržyžanoŭski i arbitry: Stanisłaŭ Bahinski, Aŭhień Kazłoŭski, Uładzidzimier Višnieŭski i Severyn Vysłouch, razhledziŭšy spravu nieparazumieńnia pamiž panami Radasłavam Astroŭskim z adnej starany, Antonam Łuckievičam, Uładzimieram Samojło i Antonam Trepkam z druhoj starany, dnia 14 listapada pastanaviŭ:

A) Pryznać, što haspadaravańnie p. R. Astroŭskaha ŭ časie ad 1930 h. da 1934 h. hrašmi, praznačanymi na roznyja biełaruskija ŭstanovy było chaotyčnaje i arbitralnaje, što słušna mahło vyklikać zapadozrańnie niačesnaści.

Sud nia moh dać adkazu na danaje jamu zapytańnie: ci p. Astroŭski prysvoiŭ sabie hrošy.

B) Pryznać, što adnosiny p. Astroŭskaha da biełaruskaj akademickaj moładzi, a taksama i da całaha radu biełaruskich dziejačoŭ nia byli na vyšyni zadańnia i metaŭ, jakim p. Astroŭski pavinien byŭ słužyć, asabliva adnosiny jaho da studentaŭ u korporacyi Skarynija byli demaralizujučymi ŭ sensie hramadzkim.

1) „Бел. Кр." № 4 22.I.1933, art. „Шкодная Канкурэнцыя".

Niadaŭna paśviačany biełaruski hreka-katalicki śviatar

a. M. Maskalik

viedamy pracaŭnik na biełaruskaj kulturnaj nivie, 2.X sioleta ŭ Vilni

ŭ KAŚCIELE ŚV. MIKAŁAJA

z nahody

jubileju 950-hodździa

✝ CHROSTU BIEŁARUSI ✝

adpravić svaju pieršuju siarod Biełarusaŭ Božuju Słužbu

za pamysnaść BIEŁARUSKAHA NARODU.

Nabaženstva budzie adpraŭlacca pavodle hreka-słavianskaha abradu.

Kazańnie skaža KS. AD. STANKIEVIČ.

a. M. Maskalik hetym zaprašaje ŭsich svaich pryjacielaŭ i znajomych.

Pačatak nabaženstva roŭna a hadz. 10 rana.

Biełaruskaja chronika.

Kadry biełaruskaje intelihiencyi pavialičvajucca. Sioleta končyła Vilenski Universytet i atrymała anahdaj dyplom mahistra filozofii z haliny historyi hram-ka Marysia Milučanka—maładaja biełaruska, rodam z-pad Baranavič. Tema dyplomovaj pracy hram-ki M. M. była: „Histaryčna haspadarčy narys h. zv. Słonimskaje ekanomii". — Vitajučy Mgr. M. Milučanku na novaj darozie žyćcia, žadajem joj płodnaje pracy na biełaruskaj nivie!...

Biełaruski Muzej u Vilni ŭzbahačvajecca. Biełaruskaje hramadzianstva pamiatuje ab biełaskaj nacyjanalnaj kulturnaj skarbnicy — Biełaruskim Muzei ŭ Vilni i ŭściaž uzbahačvaje jaho svaimi darami. Siarod novych zdabytkaŭ Muzeju treba adznačyć poŭnuju dziavockuju vopratku z vakolic Pružan (dar Laŭkavičanki), dahistaryčnyja vykapni (siarod ich cenny dar M. Piaciukieviča), manety i inš.

Z žyćcia biełarusaŭ u Varšavie. Biełaruskaje Aśvietnaje T-va ŭ Varšavie dalej hurtuje kala siabie biełarusaŭ, jakich los tudy zakinuŭ i ŭ mieru mahčymaściaŭ ładzić kulturnyja imprezy. Kožnuju badaj subotu arhanizuje viečarynki, katoryja ciešacca papularnaściaj, a ŭ najbližejšym časie maje naładzić biełaruski litaraturny viečar.

DA VIEDAMA BIEŁARUSKICH STUDENTAŬ: Biełaruski Studencki Sajuz mieścicca: Vilnia. Zavalnaja vul. 1—2 (pry drukarni). Dyžury adbyvajucca štodzień ad hadz. 18.30 da 21.

Biełaruskija Kalendary na 1939 h. Užo vyjšaŭ z druku i pradajecca *„Biełaruski Kalendar Blok (adryŭny) na 1939 h."* (łacinkaj). Chutka tak-ža vyjdzie *„Беларускі Адрыўны Календар на 1939 г."* (hraždankaj), a taksama *„Беларускі Сялянскі Календар"* (knižka).

C) Sud śćviardžaje, što mieŭ na ŭvazie niezdarovuju atmosferu, stvoranuju tym, što tyja ci inšyja krynicy zasilali kanfidencyjalnymi hrašmi bieruskija hramadzkija arhanizacyi, na čale jakich aficyjalna abo faktyčna stajali paasobnyja adzinki z liku ŭsich učaśnikaŭ pracesu".

(Podpisy)[1])

BChD ad henaha ŭhodnictva paciarpieła šmat, ale šmat i skarystała: zahartavałasia ŭ baraćbie, vyklaravałasia i ŭzmacavałasia ideova. BChD adyjhrała tut rol histaryčnuju: jana słužyła adzinym biełaruskim nacyjanalna-palityčnym niezaležnym asiarodkam. Rol svaju zyjhrała dobra, dastojna i da kanca.

§ 7. — BChD i J. E. Arcyb. R. Jałbžykoŭski

BChD, provodziačy biełaruskuju kulturnuju i nacyjanalnuju pracu, mieła časta kanflikty z duchoŭnymi katalickimi ŭładami. Ułady hetyja mieli mahčymaść inhierencyi ŭ hetu arhanizacyju, bo haloŭnuju ŭ jej rol viali biełaruskija ksiandzy.

Tak napr. vilenski biskup Jury Matulevič (1919—1925) niaraz mianie, jak adnaho z lideraŭ BChD zaklikaŭ da siabie i rabiŭ svaje ŭvahi ab tych ci inšych vystupleńniach BChD ci ab artykułach u „Krynicy".

Toje-ž samaje paśla rabiŭ i J. E. Arcybiskup R. Jałbžykoŭski, jaki prybyŭ u Vilniu ŭ 1926 h. I jon, dziela taho, što ŭ BChD kiraŭničuju rol ihrała biełaruskaje katalickaje duchavienstva i takim čynam arhanizacyja heta mahła być uvažanaj za aficyjalna chryścijanskuju, a navat katalickuju, — vystupaŭ adnosna BChD aficyjalna, jak kampetentnaja duchoŭnaja ŭłada, abaviazkam jakoj jošć pilnavać, kab jahonyja duchoŭnyja aviečki nia błudzili. Adnosiny jaho, jak bačym, da BChD hetkim čynam byli davoli prostyja i lohkija.

Z hetkaha svajho stanovišča J. E. Arcyb. Jałbžykoŭski śpiarša karystaŭ aściarožna i ahladna, ahraničvajučysia da roznych uvah, z nahody roznych artykułaŭ u „Bieł. Krynicy", pieravažna mnie, jak najbližej z ksiandzoŭ Biełarusaŭ stajačamu ŭ Vilni da BChD ahułam, i da jaje orhanu „Biel. Krynicy". Uvahi hetyja i hutarki ŭzajemnyja nie davodzili da ničoha, bo jany pieravažna mieli ahulny, nie skonkretyzavany charaktar.

1) Šyrej ab hetaj spravie padaje „Бел. Крыніца": № 44 24.XI i № 47 15.XI.35.

U Litoŭcaŭ

Universytet im. Vitaŭta Vialikaha. Universytet im. Vitaŭta Vialikaha ŭ Kaŭnasie zasnavany ŭ 1922 h. Dahetul skončyła ŭniversytet i atrymała dyplom 3 166 asob.

15.IX sioleta adbyłosia na hetym universytecie zapačatkavańnie novaha akademickaha hodu. Na ŭračystaści byli prysutnyja prafesary, studenckija arhanizacyi i studenty kandydaty. Na pačatku byŭ adpiajany nacyjanalny hymn, a paśla pramoviŭ rektar praf. M. Romer, a pa im praf. Blažys.

Prośbaŭ novych studentaŭ było 1.038, z jakich pryniaty 668. Usich studentaŭ da 3 tysiač.

Škoły ŭ Kłajpedzie. U Kłajpedzie (miesta i kraj) žyćcio pastupaje ŭpierad na ŭsich dzialankach. Robić tam postup i aśvieta. U 1923 h. vučyłasia tam pa škołach 1.750 vučniaŭ, a siańnia lik vučniaŭ dachodzić da 3.200.

U Kłajpedzie isnujuć try litoŭskija i čatyry niamieckija himnazii. Ahułam u litoŭskich škołach vučycca 42,2 prac. moładzi, a ŭ niamieckich — 57,8 prac.

Zaachvočvajuć vykarystyvać torf dla apału. Ziamielnaja Pałata ŭžo druhi hod viadzie prapahandu, kab nasielnictva karystałasia torfam. Praz karotki hety čas było ŭžo zarhanizavana 200 adpaviednych kursaŭ. Na hetych kursach słovam i prykładam pakazvali, jak vykarystać torf dzieła apału. Na kursach pabyvała ŭžo 3 tysiačy sialan.

Italija zakupiła bulbu. Italija ŭ Litvie zakupiła 60 000 centnaraŭ bulby, pałova jakoj budzie dastaŭlena ŭ Italiju zaraz, a druhaja pałova viasnoj.

Promysieł pašyrajecca z kožnym hodam. Da minułaha hodu było ŭ Litvie 14 tysiač roznych pramysłovych pradpryjemstvaŭ z 40 tys. rabotnikaŭ. U minułym hodzie lik pradpryjemstvaŭ pavialičyŭsia na 750, a lik rabotnikaŭ na 8 tysiač.

* * *

Novaja knižka. U Vilni vyjšła z druku karysnaja litoŭskaja knižka: „Jak lačyć chatniuju žyviołu“. Knižka maje 227 bačyn.

Delehacyja z Gierviat. Arcybiskupa i Školnaha Kuratara niadaŭna adviedała litoŭskaja delehacyja z Gierviat, jakaja damahajecca, kab u pačatkavych škołach u Gierviackaj parafii relihija dla litoŭskich dziaciej vykładałasia palitoŭsku.

TRYVOŽNY ČAS

Uvieś palityčny śviet pražyvaje ciapier hrozny čas. **Čechasłavaččyna** zmabilizavała ŭsie svaje zbrojnyja siły i trymajecca ŭ hroznym napiaci hatovaj baranić svaich hranic ad vonkavych napadaŭ. U nutry Čechasłavacyi aružna paŭstajuć u Sudetach niemcy i na Šlonsku za rakoj Olzaj palaki. **U Polšča** adbyvajucca viečy i demanstracyi z damahańniem pryłučeńnia ad Čechasłavacyi da Polšča taje čaści Šlonsku, što znachodzicca ciapier pad uładaj čechasłavackaj respubliki; arhanizujecca achvotnaje vojska adbirać Šlonsk, što ležyć za Olzaj. **Saviety** praścierahli Polšč, što kali polskaje vojska narušyć čechasłavackuju hranicu, dyk jany zryvajuć z Polščaj zaklučany dahavor ab nienapadańni. **U Francyi i ŭ Anhlii** praviedziena častkova mabilizacyja, a hieneralnyja štaby hetych dziaržaŭ biezpraryŭna naradžajucca. Francuskaja dyplamacyja supolna z dyplamacyjaj anhielskaj pracujuć dziela vyrašeńnia spravy padniataha sporu biez vajny. **Polskaja** dyplomacyja trebuje ad čechasłavackaha ŭradu dabravolnaha adstupleńnia Šlonsku za Olzaj. **Vuhryja** trubuje, kab Čechasłavaččyna addała terytoryi zasielenyja vuhorskim nasielnictvam dla Vuhryi. A najsilniej trebuje **Hitler**, kab usie dziaržavy śvietu zhadzilisia na pryłučeńnie Sudetaŭ da Niamieččyny.

Prezydent Zł. Št. Paŭnočn. Ameryki adklikaŭsia da Anhlii, Francyi, Niamieččyny i Čechasłavaččyny, kab padniaty spor vyrašyli biez vajny. Hilter u pramovie 26.IX. zapeŭniaŭ uvieś śviet, što heta ŭžo apošnija terytoryjalnyja damahańni Niamieččyny i dalej jana budzie žyć mirna. Pry hetym Hitler vyraziŭšy svajo spačuvańnie Palakom i Vuhram u Čechasłavacyi adznačyŭ, što jon vystupaje vykłučna ŭ spravie niamieckaj i damahajecca tolki pryłučeńnia ad Čechasłavacyi da Niamieččyny Sudetaŭ.

Čym heta končycca— pakažuć najbližejšyja dni.

Voś-ža nia dziva, što chutka z boku J. E. Arcybiskupa dajšło i da čynaŭ. I tak 10.XII.1928 h. byŭ apublikavany hetki dakumant:

„Dnia 10 grudnia 1928 roku L. 5216.

Do Wielebnego Duchowieństwa i wiernych Archidiecezji Wileńskiej.

Podajemy do wiadomości Waszej, Ukochani w Chrystusie bracia, że stronnictwo „Biełaruskaja Chryścijanskaja Demokracyja“ uległa błędom indyferentyzmu religijnego i bolszewizmu, które godzą w podstawy naszej świętej wiary katolickiej.

Widzimy te błędy w programie wspomnianego stronnictwa i jego organie: „Biełaruskaja Krynica“.

Wobec tego niniejszem pismem w myśl Kodeksu Prawa Kanonicznego (Kanony 1386, 1395, 1399, 1405 etc.) ogłaszamy, że katolikom, a tembardziej kapłanom katolickim, do stronnictwa: „Biełaruskaja Chryścijanskaja Demokracyja“, ani należeć, ani w jakikolwiek sposób popierać niewolno.

Niewolno również katolikom prenumerować, czytać, rozpowszechniać, współpracować, ani też w jakikolwiek sposób popierać czasopismo, które nosi nazwę: „Biełaruskaja Krynica“.

Niniejsze rozporządzenie Nasze raczą WW XX. Proboszczowie i Rektorowie kościołów ogłosić wiernym z ambony w najbliższą niedzielę.

† Romuald Jałbrzykowski
Arcybiskup Wileński“.

Taho-ž samaha dnia, tolki za inšym numaram, atrymaŭ ja ad J. E. Arcybiskupa hetki dakumant: „Dziela taho, što prahrama arhanizacyi „Bieł. Chr. Demokracyja“ i časapis „Bieł. Krynica“ spryjajuć relihijnamu indyferentyzmu i kamunizmu, zhodna z śviatymi kanonami: 1386, 1395, 1399, 1405 etc. pastanaŭlajem pad konsekvencyjami prava, kab zaraz-ža pakinuŭ arhanizacyju „Bieł. Chr. Demokracyja“ i kab strymaŭsia ad ŭsiakaha supracoŭnictva i spryjańnia jak adnosna da nazvanaj arhanizacyi, tak i da časapisu „Biełaruskaja Krynica“.[1])

1) Archiepiscopus Metropolita Vilnensis № 5226. via Zamkowa 8. Tel. 979. — Vilnae, die 10.XII.1928 an.

Reverendo Domino Adamo Stankiewicz Vilnae.

Quoniam programma factionis, quae „Biełaruskaja Chryscijanskaja Demakracija“ audit et ephemerides „Biełaruskaja Krynica“ indiferentismo religioso et communismo favent, ideoque ad mentem ss. cc. 1386, 1395, 1399, 1405 etc. ordinamus sub sequentiis iuris, ut statim factioni „Biełaruskaja Chrysci-

Z polskich hazet

Pjanstva i razboi ŭ biełaruskaj vioscy.

„Kurjer Wileński“ davoli časta padaje ab pašyreńni siarod biełaruskaj moładzi pjanstva i razbojaŭ. Pry hetym ścviardžaje, što polskija arhanizacyi na biełaruskuju moładź nia majuć nijakaha ŭpłyvu, a tak-ža i toj fakt, što polskija arhanizacyi ŭ biełaruskaj vioscy nie źjaŭlajucca kankurentami karčmy. Dziela hetaha „Kur. Wil.“ śpiarša daradžaŭ začyniać u siołach karčmy, kab raźvivalisia polskija aśvietnyja arhanizacyi siarod Biełarusaŭ, paśla radziŭ suproć pjanstva tasavać palicejskija represii, a suproć razbojaŭ surovyja sudovyja kary i hetak nad hetym uściaž biazvychadna biaduje. A sprava vielmi prostaja. Treba pazvolić Biełarusam załažyć kulturna-aśvietnuju arhanizacyju dla moładzi i dać svabodu joj u aśvietnaj pracy. Ciemru i maralny zaniapad usie kulturnyja narody pieramahali nie surovymi karami i represijami, a aśvietaj u rodnaj movie.

Nastupnaha dnia, 11.XII tahož 1928 h., CK—BChD u hetaj spravie vysłaŭ telehramu da Apostalskaj Stalicy, a ŭ nastupnym 1929 h. tudy-ž vysłaŭ šyroka apracavany memoryjał.

J. E. Arcybiskup Jałbžykoŭski, jak bačym, zakidaŭ BChD indyferentyzm relihijny i spryjańnie kamunizmu. CK—BChD, jak heta vidać z memoryjału, dahadvaŭsia, što hetyja zakidy adnosilisia da tych punktaŭ u prahramie, u jakich havaryłasia: ab mahčymaści pry peŭnych varunkach raździełu Kaściota—Carkvy ad dziaržavy, ab adnolkavych adnosinach i da Kaścioła i Carkvy i — što z hetaha vynikaje— ab supracoŭnictvie Biełarusaŭ katalikoŭ z Biełarusami pravasłaŭnymi, ab mahčymaści pry peŭnych varunkach kolektyvizmu i ab pieradačy biaz vykupu biezziamielnym i małaziamielnym ziamli, pieravyšajučaj pracoŭnuju normu. Usie hetyja punkty ŭspomnieny memoryjał BChD baronie šyroka, vykazvajučy ich zhodnaść z katalickaj sacyjalnaj navukaj i z katalickaj praktykaj u hramadzkim i palityčnym žyćci.

---

janskaja Demakracija“ valedicas et omnimoda cooperatione favoreque tum relate ad dictam factionem, tum ad ephemerides „Bielaruskaja Krynica“ abstineas.

† R. Jałbrzykowski
Archiepiscopus Metropolita

A. Sawicki
Curiae Cancellarius.

Adkaz adnak z Rymu nie nadyjšoŭ nijaki.

BChD svajej dziejnaści nia spyniła. CK—BChD, užo biez ksiandzoŭ, pastanaviŭ trymacca svajej prahramy i dalej pracavać, jak pracavaŭ dahetul. Stvaryłasia niapryjemnaja sytuacyja. Bieł. Nac. K—t u Vilni apublikavaŭ pratest prociŭ zahadu Arcybiskupa. Taki-ž pratest vydaŭ Bieł. Studencki Sajuz u Vilni. Padobnyja-ž pratesty pajaŭlalisia i z boku mnohich siabroŭ BChD z biełaruskich siołaŭ.

Urešcie zaznačaju, što padaju tut tolki objektyŭnaje apisańnie faktaŭ. Prysud-ža ŭ hetaj spravie pakidaju historyi.

Na zakančeńnie tolki mušu skazać, što miž J. E. Arcyb. Jałbžykoŭskim i BChD śpiarša tryvała vajna, a paśla vytvaryłasia pałažeńnie, jakoje možna było-b nazvać, skarystaŭšy z terminalohii Trockaha, „ni mir ni vajna“; žyćcio išło svajej kalainaj. Skora hetaja ŭsia sprava stałasia susim nieaktualnaj: BChD, idučy na spatkańnie vymoham i patrebam biełaruskaha narodu i datarnoŭvajučysia da ducha času, u pač. 1936 h. pieramianiłasia na „Bieł. Narodnaje Abjednańnie“. Ad hetaha času zahad Arcyb. Jałbžykoŭskaha staŭsia biezpradmietnym, tymbolš, što i orhan BChD „Bieł. Krynica“ ŭ kancy 1936 h. była spyniena administracyjnymi i sudovymi ŭładami i pierastała vychodzić.

Z Polščy

Padstavy palityki adnosna nac. mienšaściaŭ. „Kurjer Vilenski“ z 4 h. m. pieradrukoŭvaje vielmi cikavy artykuł z brašury „Polska idea imperialna,“ vydanaj časapisam „Polityka,“ što prapahuje ideju polskaha imperyjalizmu. U hetym artykule polskija imperyjalisty vystaŭlajuć prahramu dla polskaj palityki adnosna nacyjanalnych mienšaściaŭ, miž inšym, śćviardžajučy, što chryścijanski śvietahlad adkidaje nia tolki ehaizm pryvatny, ale tak-ža i ehaizm nacyjanalny, pryznajučy im prava poŭnaj svabody kulturnaha raźviccia. Pry hetym polskija imperyjalisty zvaročvajuć uvahu, što Polščá nie pavinna naśledavać svajej palitykaj adnosna nacyjanalnych mienšaściaŭ ani Rasiei, ani Niamieččyny, jakija pravodziać vynaradaŭleńnie nac. mienšaściaŭ, bo hetkaja palityka dla Polščy škodnaja.

Vilenskaja chronika.

Prociŭčeskaje vieča adbyłosia ŭ Vilni na placy Areščychi 21.IX. Na viečy vystupali pramoŭcy, jakija damahalisia dałučeńnia da Polščy dvuch nadhraničnych pavietaŭ, što naležać da čechasłavaččyny, a ŭ jakich jość šmat Palakoŭ.

Vilenski Ozon maje vydavać štodziennuju hazetu. Hazeta maje zvacca „Naród.“

„Robotnik Vileński.“ Z pačatku kastryčnika sioleta polskija sacyjalisty majuć vydavać štodziennuju hazetu „Robotnik Vileński,“ jaki maje davać ahlad i žyćcia nacyjanalnych mienšaściaŭ.

Paštovaja skrynka

D. A. Užo kančajem i čakajem bolš.
Ch. D. Abiacanaha tak i nie dačakali.
Z. B. Atrymali, ale nie nadajecca.
I. L. „Тише едеш, дальше будеш.“
B. I. Mnohija z našych padpiščykaŭ chočuć, kab im hazetu až u chatu pryniešli i až na pieč haspadaru padali. Treba samomu pytać na pošcie, a kali niama, ci nie dajuć, dyk treba składać „reklamacyju.“
I. B. Artykuł Vaš pastarajemsia nadrukavać u nastupnym numary.
S. M. Jak bačycie, karystajem.
D. K. Mo' inšym razam.
P. M. Nia cikava, nie nadrukujem.
T. T. Nia našy heta spravy, treba brać temy našy, biełaruskija.
Ks. V. A. Dobra, sioje-toje pasyłajem.
I. R. Napisali Vam list, z jakoha daviedajeciesia, jak baranić svaju hazetu.

IV-ты Паўночны Кірмаш

і дажынкі ў Вільні

Ад 17-га верасьня да 2-га кастрычніка сёлета ў Вільні адбываўся IV-ты Паўночны Кірмаш, які мае наступныя аддзелы: промыслу й гандлю, землябробства, рамясла, гыгіены і здароўя; спэцыяльны аддзел гадаўляны: коні, хатнія птушкі, зьвяраты футраныя. Агулам у кірмашы бярэ ўдзел 250 розных прыватных і гаспадарственных прадпрыемст ваў. Найбагацей прадстаўляюцца фірмы з цэнтральнае і заходняе часткі Рэчыпаспалітай... Кірмаш адбываецца на абшары 7 га пры вул. Легіяновай (за Пагулянкай).

У нядзелю 25 г. м. у Вільні на абшары, гдзе адбываюцца IV Паўночны Кірмаш, Віленская Зямельная Палата ладзіла пры помачы вясковай моладзі дажынкі з нагоды 10-лецьця акцыі землябробскага прыспасабленьня ў Віленшчыне.

Пасьля паклонаў ваяводзе і патрыятычных прамоваў, адбываліся сьпевы, танцы і прадстаўленьні. Трэба адзначыць, што хоць ладзіла і выконвала дажынкі моладзь з беларускіх вёсак, то аднак пяяла беларускія народныя песьні бадай толькі папольску, як напр. „Лецяла кукулка“, „Пуйдзеш замонж“ і інш. На даволі абшырную праграму моладзь прапяяла пабеларуску толькі адну адзіную песьню і пара прыпеўкаў. Характэрна, што праз увесь час канцэрту ня было сказана ані слаўцом, што гэта беларускае. Нават ня была абвешчана лявоніха, хоць была адтанцавана і хоць многалічная публіка гучна яе выклікала, дамагаючыся так-жа беларускіх песьняў.

Časta zdarajecca, što mnohija našy padpiščyki nie atrymlivajuć, abo atrymlivajuć nieakuratna „Chr. Dumku.“ Voś-ža pakryŭdžanyja ŭ takich vypadkach niachaj składajuć na svajej pošcie „reklamacyju.“

„Reklamacyja“ ničoha nie kaštuje i robicca hetak:

Nie atrymaŭ № . . . tut padać katory numar „Chr. Dumki“ i dać svoj adras. Bolš ničoha pisać niamožna.

„Chr. Dumka“ vychodzić: 1, 10 i 20 kožnaha miesiaca.
Padpiska na hod — 3 zł., na paŭhodu — 1 zł. 50 hr., na try miesiacy — 75 hr. Cana asobnaha numaru — 10 hrašoŭ.
Adrys Redakcyi i Administracyi: Vilnia (Wilno), Zavalnaja vul. № 1—2.

Adkazny redaktar V. JERMAŁKOVIČ — Vydaviec KS. AD. STANKIEVIČ

Biełaruskaja Drukarnia im. Fr. Skaryny, Vilnia, Zavalnaja vul. № 1.